

JUSTITS MINISTERIET

Dato:
Kontor: Strafferetskontoret
Sagsbeh: Peter Bartholin
Sagsnr.: 2014-733-0112
Dok.: 1049077

GRUND- OG NÆRHEDSNOTAT

Vedrørende Kommissionens forslag til Europa-Parlamentets og Rådets direktiv om retssikkerhedsgarantier for børn, der er mistænkt eller tiltalt i straffesager*

KOM (2013) 822 endelig

Forslaget er omfattet af retsforbeholdet. Forslaget er en del af en lovgivningspakke, hvorved der lægges op til at indføre fælles minimumsregler for processuelle rettigheder i straffesager. Forslaget indeholder regler om processuelle rettigheder for børn, der er mistænkt eller tiltalt i straffesager, og børn, der er omfattet af reglerne om europæiske arrestordre. Forslaget indeholder således bl.a. regler om børns ret til information, advokatbistand, lægeundersøgelse, individuel vurdering, adgang til retsmøder, rettidig og omhyggelig sagsbehandling samt beskyttelse af privatlivet. Forslaget indeholder endvidere nærmere regler om børns rettigheder i forbindelse med afhøring og frihedsberøvelse. Da forslaget er omfattet af retsforbeholdet, har det hverken lovgivningsmæssige eller statsfinansielle konsekvenser. Det er regeringens foreløbige vurdering, at forslaget er i overensstemmelse med nærhedsprincippet. Der ses ikke at foreligge offentlige tilkendegivelser om de øvrige medlemsstaters holdning til sagen. Fra dansk side er man positivt indstillet over for intentionerne om på EU-plan at styrke børns processuelle rettigheder i straffesager. Fra dansk side finder man dog, at visse elementer i forslaget umiddelbart forekommer vidtgående.

1. Baggrund

* Forslaget er fremsat efter TEUF, tredje del, afsnit V. Protokollen om Danmarks stilling, der er knyttet til Lissabon-traktaten, finder derfor anvendelse, hvilket indebærer, at foranstaltningerne ikke vil være bindende for eller finde anvendelse i Danmark.

Slotsholmsgade 10
1216 København K.

Telefon 7226 8400
Telefax 3393 3510

www.justitsministeriet.dk
jm@jm.dk

Rådet (retlige og indre anliggender) vedtog den 30. november 2009 en såkaldt køreplan med henblik på at styrke den mistænkte eller tiltaltes proceduremæssige rettigheder i straffesager, hvorefter der skal vedtages foranstaltninger vedrørende de mest grundlæggende processuelle rettigheder, og Kommissionen blev opfordret til at fremlægge de nødvendige forslag hertil. Rådet gav i den forbindelse udtryk for, at der endnu ikke var blevet gjort nok på EU-plan til at sikre individets grundlæggende rettigheder under straffesager.

I det flerårige arbejdsprogram inden for retlige og indre anliggender (Stockholm-programmet), som medlemsstaterne vedtog i december 2009, fremhæves bl.a. betydningen af individets rettigheder i straffesager som en grundlæggende værdi i EU, der er væsentlig for opretholdelse af den gensidige tillid mellem medlemsstaterne og offentlighedens tillid i EU. I Stockholm-programmet omtales køreplanen som en integreret del af det flerårige program, og Kommissionen opfordres til at fremsætte forslag til gennemførelse heraf samt at undersøge flere aspekter af mistænkte og tiltaltes processuelle minimumsrettigheder og vurdere, om andre spørgsmål, f.eks. uskyldsformodningen, skal behandles for at fremme et bedre samarbejde på dette område.

Som led i gennemførelsen af køreplanen er der vedtaget tre retsakter. Det drejer sig om Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2010/64/EU om retten til tolke- og oversættelsesbistand, Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2012/13/EU om ret til information under straffesager og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2013/48/EU om ret til adgang til advokatbistand i straffesager og i sager angående europæiske arrestordre og om ret til at få en tredjemand underrettet ved frihedsberøvelse og til at kommunikere med tredjemand og med konsulære myndigheder under frihedsberøvelsen.

Som yderligere led i gennemførelsen af køreplanen har Kommissionen den 27. november 2013 fremlagt nærværende forslag til Europa-Parlamentets og Rådets direktiv om retssikkerhedsgarantier for børn, der er mistænkt eller tiltalt i straffesager.

Forslaget er fremlagt som en del af en pakke, der tillige omfatter de samtidigt fremsatte forslag til direktiv om styrkelse af visse aspekter af uskyldsformodningen og retten til at være til stede under retssagen i straffesager (KOM (2013) 821 endelig) og direktiv om foreløbig retshjælp til mistænkte eller tiltalte, der frihedsberøves, og retshjælp i sager angående europæi-

ske arrestordre (KOM (2013) 824 endelig), der behandles i særskilte noter.

Direktivforslaget om retssikkerhedsgarantier for børn, der er mistænkt eller tiltalt i straffesager, skal i øvrigt ses i sammenhæng med Kommissionens samtidigt fremlagte henstilling om retssikkerhedsgarantier for sårbare personer, der er mistænkt eller tiltalt i straffesager, og sårbare personer, der er omfattet af sager angående europæiske arrestordre. I henstillingen opfordres medlemsstaterne til at indføre minimumsrettigheder, der i det væsentlige svarer til minimumsrettighederne i dette direktiv, for personer der på grund af f.eks. alvorlige psykologiske, intellektuelle, fysiske eller sensoriske funktionsned sættelser, psykisk sygdom eller kognitive lidelser må anses for sårbare.

Det danske retsforbehold

Forslaget er fremsat under henvisning til TEUF artikel 82, stk. 2, litra b, i traktatens tredje del, afsnit V, hvorefter der i den udstrækning, det er nødvendigt for at lette den gensidige anerkendelse af domme og retsafgørelser samt det politimæssige og retlige samarbejde i straffesager med en grænseoverskridende dimension, kan fastsættes minimumsregler for enkeltpersoners rettigheder inden for strafferetsplejen. Direktivforslaget skal vedtages efter den almindelige lovgivningsprocedure (TEUF artikel 294).

Ifølge artikel 1 i protokollen om Danmarks stilling deltager Danmark ikke i Rådets vedtagelse af foranstaltninger, der foreslås i henhold til TEUF, tredje del, afsnit V, og ifølge protokollens artikel 2 er ingen af de foranstaltninger, der er vedtaget i henhold til TEUF, tredje del, afsnit V, bindende for Danmark, ligesom de ikke finder anvendelse i Danmark ("retsforbeholdet").

2. Indhold

2.1. Generelt

Direktivforslaget har til formål at fastsætte fælles minimumsstandarder for rettigheder for børn, der er mistænkt eller tiltalt i straffesager og børn, der er omfattet reglerne i Rådets rammeafgørelse 2002/584/RIA om den europæiske arrestordre og om procedurerne for overgivelse mellem medlemsstaterne.

Forslaget skal ses i sammenhæng med Den Europæiske Unions Charter om Grundlæggende Rettigheder (EU-chartret), navnlig artikel 4, 6, 7, 24, 47 og 48, idet det bygger på artikel 3, 5, 6 og 8 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (EMRK), således som disse bestemmelser er blevet fortolket af Menneskerettighedsdomstolen.

Forslaget afspejler endvidere folkeretlige regelsæt, herunder navnlig retningslinjerne for børnevenlig retspleje fra Europarådets Ministerkomité (2010), FN's såkaldte Beijingregler (1985) og FN's konvention om barnets rettigheder (navnlig generel bemærkning nr. 10 fra 2007 om børns rettigheder i forbindelse med ungdomsretspleje).

Det følger af forslaget, at ingen af forslagets bestemmelser må fortolkes således, at det indebærer en begrænsning i eller undtagelse fra de rettigheder eller retssikkerhedsgarantier, der er forankret i EU-chartret, EMRK eller andre relevante folkeretlige regler, herunder navnlig FN's konvention om barnets rettigheder, eller nationale retsregler, der giver et højere beskyttelsesniveau.

2.2. Anvendelsesområde

Forslaget finder anvendelse på børn, der er involveret i en straffesag.

Herudover finder forslaget anvendelse på børn, der er omfattet af overgivelsesproceduren i medfør af reglerne om europæiske arrestordre. Dette gælder dog ikke forslagets bestemmelser om individuel vurdering, afhøring, alternative foranstaltninger samt rettidig og omhyggelig sagsbehandling.

Ved børn forstås ifølge forslaget en person, der er under 18 år. I præambelbetragtningerne til forslaget opfordres medlemsstaterne imidlertid til at anvende direktivets retssikkerhedsgarantier på personer indtil det 21. år.

For så vidt angår børn, der er involveret i en straffesag, finder forslaget anvendelse fra det tidspunkt, hvor barnet mistænkes eller tiltales for at have begået en strafbar handling, og indtil straffesagens afslutning.

For så vidt angår børn, der er genstand for sager om europæiske arrestordre, finder forslaget anvendelse fra det tidspunkt, hvor barnet bliver anholdt i den fuldbyrdende medlemsstat.

Forslaget finder endvidere anvendelse på mistænkte og tiltalte i straffesager, og personer, der er genstand for sager om europæiske arrestordre, som ikke længere er børn, når retssagen pågår, men som var børn, da retssagen blev indledt.

Herudover finder forslaget anvendelse på børn, som ikke er mistænkt eller tiltalt, men som under politiets eller en anden retshåndhævende myndigheds afhøring bliver mistænkt eller tiltalt.

Forslaget påvirker ikke nationale bestemmelser om den kriminelle lavalder.

2.3. Processuelle rettigheder

Forslaget indeholder følgende processuelle rettigheder for børn:

Information

Børn skal ifølge forslaget straks informeres om deres rettigheder i henhold til direktiv 2012/13/EU om ret til information under straffesager. De skal i den forbindelse tillige informeres om deres rettigheder i henhold til nærværende direktivforslag.

Indehaveren af forældreansvaret eller, hvis dette vil stride mod barnets tarv, en anden egnet voksen skal ligeledes gives de anførte informationer.

Advokatbistand og retshjælp

Børn har ifølge forslaget ret til i straffesager at blive bistået af en advokat i overensstemmelse med reglerne i direktiv 2013/48/EU om ret til adgang til advokatbistand i straffesager. Børn kan ifølge forslaget ikke give afkald på denne ret.

Retten til adgang til advokatbistand gælder også i straffesager, hvor anklagemyndigheden endeligt frafalder tiltalen, efter at barnet har opfyldt visse vilkår.

Herudover skal medlemsstaterne sikre, at national lovgivning om retshjælp garanterer en effektiv udøvelse af retten til adgang til advokatbistand.

Individuel vurdering

Der skal ifølge forslaget tages hensyn til børns særlige behov for beskyttelse, uddannelse og social integrering. Med henblik herpå skal der foretages en individuel vurdering af barnet. Ved vurderingen skal der tages særligt hensyn til barnets personlighed og modenhed samt barnets økonomiske og sociale baggrund. Vurderingens omfang og detaljeringsgrad kan variere afhængigt af sagens omstændigheder, grovheden af den påståede overtrædelse og den potentielle sanktion.

Den individuelle vurdering skal foretages på et passende tidspunkt og under alle omstændigheder, inden der rejses tiltale. Hvis de elementer, der ligger til grund for vurderingen, ændrer sig, skal det sikres, at den individuelle vurdering afspejler de faktiske forhold under hele straffesagens forløb.

Forpligtelsen til at foretage en individuel vurdering kan fraviges, hvis det under hensyntagen til sagens omstændigheder ikke vil være proportionalt at foretage en sådan vurdering.

Lægeundersøgelse

Børn, der frihedsberøves, skal ifølge forslaget have adgang til en lægeundersøgelse med henblik på navnlig at vurdere barnets generelle mentale og fysiske tilstand for derved at afgøre, om barnet er i stand til at blive afhørt eller deltage i andre efterforsknings- eller bevissikringsforanstaltninger eller alle andre foranstaltninger, der træffes eller påtænkes truffet i forbindelse med barnet. Resultatet af lægeundersøgelsen skal foreligge skriftligt.

Barnet, indehaveren af forældreansvaret eller en anden egnet voksen og barnets advokat kan anmode om lægeundersøgelsen.

Lægeundersøgelsen skal gentages, hvis omstændighederne kræver det.

Afhøring

Enhver afhøring af børn, der foretages af politiet eller andre retslige eller retshåndhævende myndigheder forud for tiltalerejsning, skal ifølge forslaget optages med audiovisuelt udstyr.

Dette gælder ikke, hvis det under hensyntagen til sagens kompleksitet, grovheden af den påståede overtrædelse og den potentielle sanktion, ikke vil stå i rimeligt forhold til formålet.

Audiovisuelt udstyr skal dog altid anvendes, såfremt barnet frihedsberøves, uanset på hvilket stadie straffesagen befinder sig.

Ret til frihed

Frihedsberøvelse af børn inden domsfældelse må ifølge forslaget kun ske som sidste udvej og i det kortest mulige tidsrum. Frihedsberøvelsen skal endvidere regelmæssigt prøves af en domstol.

Hvis et barn frihedsberøves i henhold til en europæisk arrestordre, skal den fuldbyrdende medlemsstat træffe alle nødvendige foranstaltninger for at begrænse varigheden af et barns frihedsberøvelse, dog under iagttagelse af reglerne om varetægtsfængsling i Rådets rammeafgørelse 2002/584/RIA om den europæiske arrestordre og om procedurene for overgivelse mellem medlemsstaterne.

Alternative foranstaltninger

Når betingelserne for frihedsberøvelse er opfyldt, skal medlemsstaterne så vidt muligt have adgang til alternative foranstaltninger. Sådanne foranstaltninger kan bl.a. omfatte meldepligt hos kompetente myndigheder, terapeutisk behandling og deltagelse i uddannelsesmæssige foranstaltninger.

Særbehandling under frihedsberøvelse

Frihedsberøvede børn skal ifølge forslaget holdes adskilt fra voksne, medmindre det strider mod barnets tarv. Når et frihedsberøvet barn fylder 18 år, skal det være muligt fortsat at holde barnet adskilt fra voksne.

Under frihedsberøvelsen skal der kunne træffes passende foranstaltninger for at sikre og opretholde barnets sundhedsmæssige og fysiske udvikling, sikre barnets ret til uddannelse, sikre en effektiv og regelmæssig udøvelse af retten til familieliv, herunder opretholdelse af de familiemæssige bånd, samt fremme barnets udvikling og fremtidige integrering i samfundet.

Rettidig og omhyggelig sagsbehandling

Straffesager, der involverer børn, skal ifølge forslaget behandles hurtigt og med den fornødne omhu. Sagens behandling skal ske under hensyntagen til barnets alder, særlige behov, modenhed, forståelsesniveau og eventuelle kommunikationsproblemer.

Beskyttelse af privatlivet

Straffesager, der involverer børn, skal ifølge forslaget gennemføres for lukkede døre. I ekstraordinære tilfælde kan det dog under behørig hensyntagen til barnets tarv besluttes, at dørene ikke skal lukkes.

De kompetente myndigheder skal endvidere træffe passende foranstaltninger for at beskytte barnets og familiemedlemmers privatliv, herunder sikre at der ikke offentliggøres oplysninger, der kan føre til en identifikation af barnet.

Adgang til retsmøder

Børn har ifølge forslaget ret til at være til stede ved retsmøder. Hvis barnet ikke til stede ved et retsmøde, hvor der træffes afgørelse om skyldsspørgsmålet, har barnet ret til genoptagelse af sagen, hvor den pågældende er til stede, og hvor der er mulighed for en fornyet prøvelse af sagens realitet.

Endvidere skal indehaveren af forældreansvaret eller en anden egnet voksen have adgang til retsmøder, der vedrører barnet.

2.4. Øvrige bestemmelser

Medlemsstaterne skal ifølge forslaget sikre, at retslige og retshåndhævende myndigheder samt fængselspersonale, der tager sig af sager, der involverer børn, er specialiseret i behandlingen af sådanne sager. De skal således have en særlig uddannelse i børns rettigheder, passende afhørings teknikker, børnepsykologi, kommunikation med børn og pædagogiske færdigheder. Medlemsstaterne skal også sikre, at advokater, der forsvarer børn, modtager denne uddannelse. Herudover skal medlemsstaterne enten i offentligt regi eller ved støttemidler til børneorganisationer tilskynde initiativer, der sikrer, at de, der tilbyder støtte og genoprettende foranstaltninger til børn, får den nødvendige uddannelse og overholder faglige standarder.

Det følger af forslaget endvidere, at medlemsstaterne afholder udgifter til tolkning og oversættelse i forbindelse med afhøring, individuel vurdering og lægeundersøgelse af barnet, uanset om barnet findes skyldig.

Endelig indeholder forslaget afsluttende bestemmelser om gennemførelse og ikrafttræden. Det følger heraf bl.a., at medlemsstaterne hvert tredje år skal rapportere til Kommissionen, hvordan de rettigheder, der er fastsat i direktivet, er blevet udøvet.

3. Gældende dansk ret

3.1. Indledning

Danmark har indgået folkeretlige forpligtelser, der er relevante i relation til behandlingen af børn og unge, der mistænkes eller tiltales i straffesager.

Det drejer sig bl.a. om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, der bl.a. indeholder regler om retten til ikke at blive underkastet tortur, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf (artikel 3), om beskyttelse mod ulovlig anholdelse og frihedsberøvelse (artikel 5), om retten til en retfærdig rettergang (artikel 6) og om retten til respekt for privatlivet og familielivet (artikel 8).

Konventionen er inkorporeret i dansk ret ved lov nr. 285 af 29. april 1992 med senere ændringer, og konventionen er således en del af dansk ret. Dette indebærer, at danske bestemmelser i bl.a. retsplejeloven altid skal fortolkes i lyset af konventionen.

Det drejer sig endvidere om FN's Børnekonvention, der bl.a. indeholder regler om beskyttelse af barnets privatliv (artikel 16), om beskyttelse af barnet mod ulovlig frihedsberøvelse og tortur (artikel 37) og om barnets ret til en retfærdig rettergang, hvis barnet er anklaget for strafbare forhold (artikel 40).

Danmark har tiltrådt FN's Børnekonvention fra 1989 (ikrafttræden for Danmark den 18. august 1991). Konventionen er ikke inkorporeret i dansk ret, men indgår som et bidrag ved fortolkningen af relevante bestemmelser i dansk lovgivning.

Direktivforslaget finder anvendelse på børn, der er mistænkt eller tiltalt i straffesager. I dansk ret straffes strafbare handlinger foretaget af børn under 15 år ikke, jf. straffelovens § 15 om den kriminelle lavalder.

Politiet har dog mulighed for at efterforske sagen, når et barn er under 15 år mistænkes for at have begået en strafbar handling, bl.a. for at klarlægge omfanget af kriminaliteten, for at konstatere, om andre personer kan mistænkes, og for at få eventuelle koster tilbagegivet. I den forbindelse kan politiet anvende visse straffeprocessuelle indgreb over for det pågældende barn, jf. retsplejelovens §§ 821 a-821 g.

Retsplejelovens almindelige straffeprocessuelle regler finder anvendelse for unge lovovertrædere i alderen 15-17 år. Retsplejeloven indeholder dog visse særlige regler for unge lovovertrædere. Herudover har Rigsadvokaten i meddelelse nr. 4/2007 fastsat nærmere retningslinjer for behandlingen af sager mod unge lovovertrædere.

3.2. Underretning

3.2.1. Underretning af de sociale myndigheder

Det følger af Rigsadvokatens bekendtgørelse nr. 803 af 28. juni 2010, at politiet skal underrette de sociale myndigheder om sagen, når en sigtet mellem 15 og 18 år skal afhøres, og sigtelsen angår en overtrædelse af straffeloven eller forhold, der efter loven kan medføre frihedsberøvelse. Underretningen sker til de sociale myndigheder i den kommune, hvor sigtede bor. Underretning om afhøring kan dog undlades, hvis afhøringen foretages direkte i forbindelse med, at den sigtede træffes under eller i umiddelbar tilknytning til lovovertrædelsen, og der ikke bliver tale om højere straf end bøde.

I andre tilfælde skal de sociale myndigheder i den kommune, hvor den unge har bopæl, underrettes, såfremt den unge har begået kriminalitet, der ikke er bagatelagtig, og hvor der kan være behov for støtte fra de sociale myndigheder. Underretning af de sociale myndigheder skal også ske, hvis der i øvrigt foreligger omstændigheder, der giver formodning om, at den unge har behov for særlig støtte, herunder hvis den unge har vanskeligheder i forhold til de daglige omgivelser, skolen, samfundet eller i øvrigt lever under utilfredsstillende forhold, eller der er behov for støtte på grund af nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne. Regler herom findes i be-

kendtgørelse nr. 1466 af 16. december 2010 om underretningspligt over for kommunen efter social service.

Politiet kan i forbindelse med underretning af de sociale myndigheder komme med forslag til initiativer over for den unge, f.eks. at der aflægges et besøg i den unges hjem med henblik på at drøfte den unges situation og den fremtidige indsats over for den unge.

3.2.2. Underretning af forældre

Det følger af Rigsadvokatens retningslinjer om behandlingen af sager mod unge lovovertrædelser, at forældrene (forældremyndighedens indehaver) skal underrettes snarest muligt, når en ung anholdes eller skal afhøres. Hvis den unge er anbragt uden for hjemmet, underrettes den unges opholdssted. Underretning kan undtagelsesvis udsættes, i det omfang efterforskningen nødvendiggør dette.

Ved afhøring af den unge afgør politiet, om den unges forældre kan være til stede under afhøringen. Politiet bør kun nægte forældrene at overvære afhøringen, såfremt det er nødvendigt af hensyn til efterforskningen.

I andre sager – det vil sige, hvor den unge ikke anholdes, og der ikke gennemføres en egentlig afhøring – underrettes den unges forældre snarest muligt, og senest når efterforskningen er afsluttet, f.eks. samtidigt med udsendelse af et bødeforelæg.

Underretning kan undlades, hvis kriminaliteten er af helt bagatelagtig karakter, eksempelvis mindre overtrædelser af færdselsloven og politivedtægten, og det skønnes, at det vil være tilstrækkeligt, at forholdet mundtligt påtales over for den unge. Hvis der findes grundlag for at meddele en advarsel eller pålægge en bøde, kan underretning ikke undlades. Underretning kan aldrig undlades ved overtrædelse af straffeloven, lov om euforiserende stoffer eller våbenloven.

3.3. Frihedsberøvelse inden domfældelse

3.3.1. Anholdelse

Anholdelse af 15-17-årige kan foretages efter de almindelige regler herom i retsplejelovens kapitel 69.

Det følger af § 755, stk. 1, at politiet kan anholde en person, der med rimelig grund mistænkes for et strafbart forhold, der er undergivet offentlig påtale, såfremt anholdelse må anses for påkrævet for at hindre yderligere strafbart forhold, for at sikre hans foreløbige tilstedeværelse eller for at hindre hans samkvem med andre.

Anholdelse må ikke foretages, hvis frihedsberøvelse efter sagens karakter eller omstændighederne i øvrigt ville være et uforholdsmæssigt indgreb, jf. § 755, stk. 4, ligesom anholdelsen skal foretages så skånsomt, som omstændighederne tillader, jf. § 758, stk. 1. Der skal ifølge Rigsadvokatens retningslinjer for behandlingen af sager mod unge lovovertrædere ved vurderingen af, om anholdelse vil være et uforholdsmæssigt indgreb, og ved anvendelse af eventuelle magtmidler i forbindelse med anholdelsen tages særligt hensyn til den unges alder.

Det følger af § 760, stk. 1, at enhver, der anholdes, skal løslades, så snart begrundelsen for anholdelse ikke er til stede. Inden 24 timer efter anholdelsen skal den anholdte, der ikke forinden er løsladt, fremstilles for en dommer (grundlovsforhør), jf. § 760, stk. 2.

Rigspolitiet har udarbejdet en skriftlig vejledning til anholdte personer. Vejledningen indeholder bl.a. oplysninger om den anholdtes ret til at kontakte familie eller arbejdsgiver for at orientere dem om anholdelsen, retten til at blive fremstillet for en dommer inden for 24 timer, retten til at kontakte en advokat, retten til at kontakte en læge og retten til at kontakte relevante konsulære myndigheder.

Rigsadvokaten har i meddelelsen om behandlingen af sager mod unge lovovertrædere, fastsat nærmere retningslinjer for behandlingen af unge anholdte. Det følger heraf, at der som udgangspunkt ikke bør ske anbringelse af anholdte 15-17-årige i arresthus eller fængsel.

Hvis anbringelse af en ung anholdt i arresthus eller fængsel vurderes at være nødvendig, bør varigheden af anbringelsen af den unge ifølge retningslinjerne begrænses mest muligt, og anbringelse natten over i arresthus eller fængsel bør som altovervejende hovedregel alene ske i tilfælde, hvor det er vurderingen, at den pågældende skal fremstilles i grundlovsforhør den følgende dag.

Herudover følger det af retningslinjerne, at der kun helt undtagelsesvist bør ske anbringelse af 15-17-årige natten over i arresthus eller fængsel, og

da kun i tilfælde, hvor der er tale om alvorlig kriminalitet, og hvor afgørende hensyn til efterforskningen nødvendiggør en sådan anbringelse, f.eks. fordi der er medgerningsmænd på fri fod.

3.3.2. Varetægtsfængsling

Retsplejelovens kapitel 70 om varetægtsfængsling finder anvendelse over for unge lovovertrædere.

Der kan ske varetægtsfængsling, hvis betingelserne i § 762 er opfyldt.

Efter anmodning fra anklagemyndigheden afgør retten, om sigtede skal varetægtsfængsles, jf. § 764, stk. 1. Det følger af § 767, at retten fastsætter en frist for varetægtsfængslingens længde. Fristen skal være så kort som muligt og må ikke overstige 4 uger. Fristen kan forlænges, men højst med 4 uger ad gangen. Når anklagemyndigheden har indleveret anklageskrift til retten, og retten har fastsat tidspunktet for hovedforhandlingen, kan retten ved fristens udløb, bestemme, at varetægtsfængslingen skal fortsætte uden yderligere forlængelser, indtil der er afsagt dom i sagen. Træffer retten sådan bestemmelse, kan tiltalte tidligst efter 3 uger efter afgørelsen anmode retten om at ophæve varetægtsfængslingen. I så fald skal retten inden 7 dage træffe afgørelse herom. Hvis retten ikke imødekommer anmodningen, kan tiltalte tidligst 3 uger efter rettens afgørelse fremsætte en ny anmodning.

Med mindre der foreligger helt særlige omstændigheder, må varetægtsfængsling, når arrestanten er under 18 år, ikke finde sted i et sammenhængende tidsrum, der overstiger 4 måneder, når sigtelsen angår en lovovertrædelse, som efter loven ikke kan medføre fængsel i 6 år, eller 8 måneder, når sigtelsen angår en lovovertrædelse, som efter loven kan medføre fængsel i 6 år eller derover, jf. § 768 a, stk. 2.

Det følger af Rigsadvokatens retningslinjer for behandlingen af sager mod unge lovovertrædere, at personer under 18 år som altovervejende hovedregel bør søges undergivet varetægtssurrogat efter § 765. Denne hovedregel kan alene fraviges, hvis sigtelsen angår særlig grov eller personfarlig kriminalitet.

Anbringelse i varetægtssurrogat vil kunne ske på egnet hjem eller institution, jf. § 765, stk. 2, nr. 3. Varetægtssurrogater forudsætter samtykke fra sigtede.

For så vidt angår de tilfælde, hvor 15-17-årige ikke kan anbringes i varetægtsurrogat, er der i bekendtgørelse nr. 239 af 13. marts 2012 fastsat nærmere regler for behandlingen af 15-17-årige, der anbringes i kriminalforsorgens institutioner.

Det følger heraf, at 15-17-årige varetægtsarrestanter, der ikke anbringes i varetægtsurrogat, som udgangspunkt anbringes i arresthus så vidt muligt i nærheden af det sted, hvor den pågældende har sin bopæl eller anden personlig tilknytning. I den enkelte institution placeres de 15-17-årige efter en konkret vurdering på den afdeling, hvor hensynet til at beskytte den unge mod uheldig påvirkning fra medindsatte bedst tilgodeses. 15-17-årige unge må ikke uden godkendelse fra Direktoratet for Kriminalforsorgen dele opholdsrum med indsatte over 17 år.

Institutioner, der modtager en 15-17-årig varetægtsarrestant eller domfældt, skal snarest muligt søge at etablere et særligt behandlingsprogram med udgangspunkt i den unges motivation og samlede forudsætninger. Dette handlingsprogram kan f.eks. tage form af undervisnings- eller aktiveringstilbud for den pågældende. Herudover skal 15-17-årige indsatte have adgang til fysisk udfoldelse eller træning mindst to timer om dagen, hvoraf mindst en time skal være i fri luft, medmindre dette er uforeneligt med varetagelsen af sikkerhedsmæssige hensyn, eller den indsatte er bragt i sikringscelle.

3.4. Advokatbistand

Retsplejelovens kapitel 66 indeholder regler om, hvornår en mistænkt eller sigtet har ret eller pligt til en forsvarer.

Således følger det af § 730, at den, der sigtes for en forbrydelse, er berettiget til at vælge en forsvarer i overensstemmelse med retsplejelovens regler. Er den sigtede under 18 år, og har den pågældende ikke indgået ægteskabet, tilkommer valget forældremyndighedens indehaver, som er berettiget til at optræde på sigtedes vegne.

Desuden opregnes i § 731 en række tilfælde, hvor der skal beskikkes en forsvarer for den sigtede, mens en forsvarer kan beskikkes efter § 732, når retten efter sagens beskaffenhed, sigtedes person eller omstændighederne i øvrigt anser det for ønskeligt, og sigtede ikke selv har skaffet sig bistand af en forsvarer.

Det følger af bekendtgørelse nr. 467 af 26. september 178 om vejledning af sigtede om adgangen til at begære en forsvarer, at politiet skal vejlede den sigtede om adgangen til at begære en forsvarer beskikket, hvis sigtelsen vedrører en lovovertrædelse, som kan medføre højere straf end bøde. Vejledningen skal gives samtidigt med, at sigtede gøres bekendt med, at han ikke er forpligtet til at udtale sig.

Sagsomkostninger, herunder salær til den beskikkede advokat, udredes af det offentlige med forbehold af ret til at få dem erstattet efter reglerne i retsplejelovens kapitel 91, jf. § 1007, stk. 1. Hvis tiltalte findes skyldig, har han som udgangspunkt pligt til at erstatte det offentlige de nødvendige udgifter, som er medgået til sagens behandling, jf. § 1008, stk. 1. Hvis den tiltalte derimod frifindes, eller hvis sagen i øvrigt ikke fører til sigtedes domfældelse, påhviler der ham ingen pligt til at udrede omkostninger, undtagen for så vidt disse måtte være forårsagede ved hans tilregnelige og retsstridige handlinger eller undladelser, jf. § 1010, stk. 1.

De anførte regler om advokatbeskikkelse og sagsomkostninger finder også anvendelse i sager om unge lovovertrædere.

3.5. Indhentelse af oplysninger om personlige forhold

Der er i Rigsadvokatens meddelelse om behandlingen af sager om unge lovovertrædere fastsat nærmere retningslinjer for indhentelse af oplysninger om personlige forhold.

Oplysninger om sigtedes personlige hold indhentes hos de sociale myndigheder i sigtedes opholdskommune. Oplysningerne bør ifølge retningslinjerne indhentes på et så tidligt tidspunkt som muligt. De bør dog ikke indhentes, før det er muligt i det væsentlige at overskue sagens nærmere karakter og omfang. Oplysninger om personlige forhold indhentes normalt i alle sager. Dette gælder dog ikke sager, der må forventes at ende med påtaleopgivelse, der kan afgøres med bøde eller advarsel, der forventes sluttet med et tiltalefrafald, eller der med altovervejende sandsynlighed vil medføre en ubetinget frihedsstraf, og hvor der allerede foreligger personlige oplysninger.

Personundersøgelser efter retsplejelovens § 808 indhentes normalt ikke i sager mod unge under 18 år. De oplysninger, der indhentes fra de sociale myndigheder, antages således at være tilstrækkelige i de fleste tilfælde.

Hvis det overvejes at knytte tilsyn af kriminalforsorgen som vilkår til en helt eller delvist betinget dom, eller der kan blive tale om samfundstjeneste, skal der dog tilvejebringes en personundersøgelse. Det samme gælder, hvis der i øvrigt er behov for personlige oplysninger, som ikke kan skaffes gennem de sociale myndigheder.

3.6. Adgang til retsmøder

Det følger af retsplejelovens § 853, at den tiltalte personligt skal være til stede i retten under hele hovedforhandlingen, indtil sagen er optaget til dom, medmindre andet er bestemt i loven. Rettens formand kan dog tillade tiltalte at forlade retten, før sagen er optaget til dom, hvis det findes ubetænkeligt, at tiltalte ikke er til stede.

For så vidt angår ankesager følger det af § 921, stk. 1, at tiltalte har ret til at deltage i retsmøder vedrørende behandling af anken.

I sager om unge lovovertrædere underrettes indehaveren af forældremyndigheden, de sociale myndigheder og eventuelt kriminalforsorgen om retsmøder i sager.

Hvis tiltalte udebliver, udsættes sagen som udgangspunkt. Hovedforhandlingen kan dog i særlige tilfælde fremmes til dom, selv om tiltalte udebliver, jf. s § 855, stk. 3, § 897, stk. 1, og § 921, stk. 1. Der findes i § 987 særlige regler om genoptagelse af udeblivelsesdomme.

De anførte regler om retten til at være stede under hovedforhandling og om udeblivelsesdomme finder også anvendelse i sager om unge lovovertrædere.

3.7. Dørlukning, referatforbud og navneforbud

Retsplejelovens kapitel 2 indeholder nærmere regler om afviklingen af retsmøder, herunder regler om dørlukning, referatforbud og navneforbud, der også finder anvendelse i sager om unge lovovertrædere.

Det følger af § 28 a, at alle retsmøder som udgangspunkt er offentlige, medmindre andet er bestemt ved lov eller i medfør af lov. Retsmøder, hvori der afsiges dom, er altid offentlige.

Retten kan bestemme, at et retsmøde i straffesager skal holdes for lukkede døre (dørlukning), når sigtede (tiltalte) er under 18 år, jf. § 29, stk. 3, nr. 1.

Retten kan i straffesager endvidere forbyde offentlig gengivelse af forhandlingen (referatforbud), når sigtede (tiltalte) er under 18 år, jf. § 30, nr. 1.

Endelig fremgår det af § 31, stk. 1, at retten i straffesager kan forbyde, at der sker offentlig gengivelse af navn, stilling eller bopæl for sigtede (tiltalte) eller andre under sagen nævnte personer, eller at den pågældendes identitet på anden måde offentliggøres (navneforbud), når offentlig gengivelse må antages at bringe nogens sikkerhed i fare, eller når offentlig gengivelse vil udsætte nogen for unødvendig krænkelse. Navneforbuddet kan udstrækkes til at gælde under en eventuel anke af sagen, hvis anken omfatter bedømmelse af beviserne for tiltaltes skyld, jf. § 31, stk. 4.

3.8. Sagsbehandlingstid

Det følger af Rigsadvokatens retningslinjer om behandlingen af sager mod unge lovovertrædere, at sagsbehandlingstiden i straffesager, hvor en gerningsmand under 18 år tilstår den kriminelle handling, ikke må være på mere end 2 måneder.

Sagsbehandlingstiden regnes fra tidspunktet for sigtelse til sagen sendes til retten, eller anklagemyndigheden træffer anden afgørelse. De 2 måneder omfatter således den samlede sagsbehandlingstid hos de sociale myndigheder og politi og anklagemyndighed.

I bevismæssigt klare sager vedrørende vold eller anden alvorlig kriminalitet begået af unge under 18 år bosat i udsatte boligområder er der gennemført en særlig hurtig procedure, hvor politiet så vidt muligt færdiggør efterforskningen i sagen inden for 7 dage og herefter sender sagen til kommunen, der inden for yderligere 7 dage udarbejder en foreløbig handlingsplan for indsatsen over for den unge. Medmindre sagen kan afgøres udenretligt af politiet, sendes sagen snarest til retten, der hurtigst muligt berammer sagen.

I sager om vold, voldtægt og våbenovertrædelser er der i retningslinjer fra Rigsadvokaten, jf. Rigsadvokatens meddelelse nr. 11/2008, fastsat en række målsætninger for sagsbehandlingstiden, der også finder anvendelse på unge lovovertrædere. Det følger af disse retningslinjer, at det samlede tidsforbrug fra sigtelsen til sagens indbringelse for retten i sager om vold og

om ulovlig besiddelse af skydevåben og knive på offentligt tilgængelige steder ikke bør overstige 30 dage. I sager om voldtægt bør det samlede tidsforbrug fra sigtelsen til sagens indbringelse for retten ifølge retningslinjerne ikke overstige 60 dage. I de tilfælde, hvor der gennemføres mentalundersøgelse af sigtede og eventuelt tillige sker forelæggelse for Retslægerådet, bør det samlede tidsforbrug fra sigtelsen til sagens indbringelse for retten ikke overstige 4 måneder.

3.8. Udleveringssager

Danmark har ved lov nr. 433 af 10. juni 2003 om ændring af udleveringsloven med senere ændringer og den nordiske udleveringslov, der trådte i kraft den 1. januar 2004, gennemført Rådets rammeafgørelse 2002/584/RIA af 13. juni 2002 om den europæiske arrestordre og om procedureerne for overgivelse mellem medlemsstaterne.

Efter udleveringslovens § 10 c kan udlevering ikke finde sted, hvis den pågældende på gerningstidspunktet var under den kriminelle lavalder, jf. straffelovens § 15.

Udleveringsloven indeholder ikke særlige bestemmelser om behandlingen af sager vedrørende personer under 18 år.

Det fremgår af udleveringslovens § 18 b, stk. 1, at bestemmelserne i retsplejelovens 4. bog (strafferetsplejen) med de fornødne lempelser gælder for undersøgelsen af, hvorvidt betingelserne for udlevering er opfyldt.

Det fremgår af udleveringslovens § 18 b, stk. 2, at til fremme af undersøgelsen og for at sikre udleveringen kan de retsmidler, der er omtalt i retsplejelovens kapitel 69 om anholdelse og kapitel 70 om varetægtsfængsling, anvendes, i det omfang den europæiske arrestordre er udstedt for en lovovertrædelse, der efter udleveringslovens regler i kapitel 2 a kan medføre udlevering.

Efter udleveringslovens § 18 b, stk. 3, jf. § 14, skal der i sager om udlevering til medlemsstater i EU beskikkes en forsvarer for den, som søges udleveret, når der iværksættes en undersøgelse af, om betingelserne for udlevering er opfyldt, medmindre den pågældende selv vælger en forsvarer. Udgifter til beskikket forsvarer og andre sagsomkostninger afholdes af det offentlige, medmindre retten under særlige omstændigheder bestemmer, at de skal betales af den, som søges udleveret.

4. Lovgivningsmæssige og statsfinansielle konsekvenser

Forslaget er som nævnt fremsat under henvisning til TEUF artikel 82, stk. 2, litra b, der er omfattet af det danske retsforbehold. Danmark deltager således ikke i vedtagelsen af direktivforslaget, som ikke vil være bindende for eller finde anvendelse i Danmark.

Forslaget har derfor hverken lovgivningsmæssige eller statsfinansielle konsekvenser.

5. Høring

Der er endnu ikke foretaget høring over forslaget.

Forslaget vil blive sendt i høring hos følgende myndigheder og organisationer:

Østre Landsret, Vestre Landsret, Sø- og Handelsretten, samtlige byretter, Procesbevillingsnævnet, Domstolsstyrelsen, Rigspolitiet, Rigsadvokaten, Den Danske Dommerforening, Dommerfuldmægtigforeningen, Direktoratet for Kriminalforsorgen, Foreningen af Offentlige Anklagere, Politiforbundet, Advokatrådet, Landsforeningen af Beskikkede Advokater, Danske Advokater, Amnesty International, Institut for Menneskerettigheder, Retspolitisk Forening, Retssikkerhedsfonden.

Høringsfristen vil blive fastsat til den 24. marts 2014.

6. Nærhedsprincippet

Kommissionen har om nærhedsprincippet anført, at målet med forslaget ikke i tilstrækkelig grad kan opfyldes af medlemsstaterne. Kommissionen har i den forbindelse bl.a. anført, at fastsættelse af fælles minimumsregler om børns processuelle rettigheder i straffesager vil styrke medlemsstaternes tillid til straffesystemerne i andre medlemsstater, hvilket vil medvirke til at forbedre den gensidige anerkendelse af afgørelser i straffesager. Sådanne fælles minimumsregler vil tillige medvirke til at fjerne hindringer for borgernes frie bevægelighed overalt på medlemsstaternes område. Dette mål kan ifølge Kommissionen bedre gennemføres på EU-plan.

Det er regeringens foreløbige vurdering, at forslaget er i overensstemmelse med nærhedsprincippet.

7. Andre landes kendte holdninger

Der ses ikke at foreligge offentlige tilkendegivelser fra de øvrige medlemsstater til forslaget.

8. Foreløbig generel dansk holdning

Fra dansk side er man positivt indstillet over for intentionerne om på EU-plan at styrke børns processuelle rettigheder i straffesager. Fra dansk side finder man dog, at visse elementer i forslaget umiddelbart forekommer vidtgående. På nuværende tidspunkt – hvor der endnu ikke er foretaget høring over forslaget – findes der imidlertid ikke at burde tages endelig stilling til de enkelte elementer i forslaget.

9. Orientering af Folketingets udvalg

Grundnotatet sendes – ud over til Folketingets Europaudvalg – til Folketingets Retsudvalg.